

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

próbált segíteni, hogy európai szakembereket hívott meg hosszabb-rövidebb időre. Így több magyar értelmiségi került Törökországba, köztük *Tarczay Kálmán* orvos is.

Tarczay Kálmán 1845. július 13-án született Eperjesen magyar érzelmű német családban. Apja, *Goldbecher Antal* a szabadságharc alatt a honvédseregben szolgált és a branyiszkói csatában vesztette életét. Korán félárva sorsra jutott; az eperjesi evangélikus gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait. Kiváló képességű, igen szorgalmas ifjúnak tartották, aki rendkívüli nyelvtelenségével tűnt ki társai közül. 1864-ben a bécsi egyetem orvosi karára iratkozott be és itt szerzett orvosdoktori oklevelet 1869-ben. A kiegyezéskor nevét *Tarczayra* magyarosította.

Negyedéves medikus korában olvasta az egyik bécsi lapban a török kormány felhívását, hogy katonai orvosi szolgálatra törökül tudó ifjakat toboroz. Beiratkozott a bécsi Keleti Akadémiára és alig egy év alatt megtanult törökül és arabul. Annak ellenére, hogy orvosi diplomájának megszerzése után jól fizetett állást kapott Bécsben, kétéves szerződést írt alá a török hadsereg megbízottjával. 1869 őszén érkezett Konstantinápolyba, ahol helyőrségi szolgálatra osztották be. A nyugtalan vérű *Tarczayt* nem vonzotta a török főváros élete és saját kérésére a 4. vadászszázalékhoz került Szíriába. Igaz, ebben közrejátszott az is, hogy a bécsi világiállásra gyógynövény-gyűjteményt szeretett volna küldeni. Még törökországi szolgálata előtt kérte *Markusovszky* támogatását, aki személyes ajánlason kívül anyagilag nem tudta segíteni a tervét. *Tarczay* Szíriában szerette volna összegyűjteni a kiállításra szánt gyógynövényeket. Sajnos, terve nem valósult meg, mivel katonai szolgálata minden idejét lekötötte. Később gyűjteményét az egyik miskolci gimnáziumnak adta.

Törökországi élményeiről levelekben számolt be anyjának, amelyekben érdekes és részletes képet rajzolt a balkánháború előtti török viszonyokról, a sokféle nemzetiségű és vallású nép életéről és nem utolsósorban a közegészségügyi helyzetről. Leszerelése is ezzel volt kapcsolatban: Szíriából Bagdadba helyezték át, ahol éppen pestis és kolera járvány dühöngött. *Tarczay* több társával együtt Szíriába való visszahelyezését kérte, s amikor elutasították, benyújtotta leszerelési kérelmét.

A török katonai orvosi szolgálat sok feladatot rótt reá, amelyek megoldásában nem számíthatott a török orvosok segítségére. *Tarczay* jellemzése szerint a tudásuk alig közelítette meg az európai színvonalat és részben ezért el is zárkóztak az európai kollégáiktól. *Tarczayt* fiatal kora ellenére a tripoli katonai kórház vezetésével bízták meg. Közel egy évig irányította e kórház életét és az itt töltött idő maradandó emléket hagyott benne. Tripoliban találkozott még 1849-ben török földre menekült magyar honvédekkel és lengyel emigránsokkal.

Bagdadban történt leszerelése után Kis-Ázsián és Egyiptomon keresztül Alexandriába utazott és onnan hajóval tért vissza hazájába, bár fényes jövőt és anyagilag sem lebecsülendő állást ígértek neki. Bártfán vállalt fürdőorvosi állást, a gyógyvizek hatásosságát kutatta. 1877-ben a bártfai für-

dőről és gyógyvizének hatásáról könyvet adott ki Kassán „Kurort Bartfeld” címmel.

Nyugtalan természete továbbbúzte. Először a vasosmajori Vaskovits-vízgyógyintézet főorvosi állását töltötte be, majd Boszniába, később Dubrovnikba és Fiuméba került. Mindenütt fürdőorvosként dolgozott. Orvosi pályafutását a horvátországi Brlovicban fejezte be, innén ment nyugdíjba. Életének utolsó éveit Zágrábban töltötte, 1912. január 19-én halt meg.

Tarczay Kálmán az orvostudomány mellett az ókori történelemmel, különösen a sumér nyelvészetrel is foglalkozott. Erről több közleményt jelentetett meg német nyelvű szaklapokban. Azonban az orvosi munkát tekintette élethivatásának. Nevét az orvostörténelem nem tudományos felfedezéseiért jegyezte fel, hanem azok között, akik a 19. század második felében a magyar orvosok hírét és megbecsülését szolgálták munkájukkal külföldön.

Kapronczay Károly dr.

Örmény származású magyar orvosokról

1672-ben 250 örmény család költözött I. *Apafi Mihály* fejedelem engedélyével Erdélybe. A mondak szerint az Erdélyben új otthonra talált örménység 1239-ben, Áni városát elpusztító földrengés következtében hagyta el kaukázusi hazáját és a Krim félszigeten, Ukrajnán, Lengyelországon és Moldván át négy és fél évszázados vándorút után érkezett 1669-ben a Kárpátok keleti lejtőjéhez. Erdélyben több városban és faluban telepítették le az örményeket, akik hamarosan két új várost alapítottak: a Szamos partján fekvő Martinuzzi vár tövében Szamosújvárt és az addig a fejedelem vadászeibenek tenyésztésére szolgáló Ebesfalva helyén Erzsébetvárost. Később a Balkánról további örmény csoportok vándoroltak Magyarországra, elsősorban a Délvidékre, ahol Újvidéken és Temesvárott létesültek újabb örmény települések.

1.

Vándorútjuk alatt az örménységnek nem voltak képzett orvosai. Erdélyben letelepedve, a kereskedő és iparos örmények hamarosan elküldik fiaikat az orvosi egyetemre, ugyanakkor a jogi és a bölcsészeti tanulmányok iránt, legalábbis kezdetben, az érdeklődésük minimális volt. Nem tudni, hogy kik végeztek elsőként és kerültek vissza az örmény településekre. Minthogy a foglalkozások általában nemzedékről nemzedékre szálltak, feltehető, hogy az első erdélyi örmény orvosok az *Akoncz, Duha, Donogán, Gajzágó, Gopcsa, Issekutz, Korbuly, Verzár* és *Zakariás* családokból kerültek ki. Szamosújvárott 1738-ban nyitják meg az első gyógyszertárat. Az első nevről ismert szamosújvári gyakorló orvos *Verzár János* (1781—1846) volt. *Csiky József* (1816—1856) Aradon volt kórházigazgató, *Issekutz Károly* szülővárosából, Erzsébetvá-

rosból Aradra kerül és 1880-ban ott volt városi orvos. *Kapdebő Jánost* néhány évvel később szintén Aradon találni gyakorló orvosként. *Csausz Lajos* Békés megyében, *Meskö János* (1805—1892) Csánád megyében, *Csiky János* (1800—1867) a Maros vidéknek, *Verzár Emánuel* Torontál megyének volt orvosa. *Rétháti Kövér Márton* 1840 körüli években Temes megyében folytatott orvosi gyakorlatot. *Gajzágó László* Szolnok-Doboka megyében volt orvos a XIX. század második felében. *Ávedik István* (1804—1884) Újvidéken volt orvos. Rajtuk kívül bizonyára még sok örmény orvos végzett gyógyító tevékenységet az örmény városokon kívül.

Az örmény városokban a XIX. század kezdetől diplomás orvosok gyógyítottak. *Gopcsa Jakab Purjesz* professzor kolozsvári klinikájának tanárségédeként költözött szülővárosába, Szamosújvárra, ahol városi orvosként néhány éves tevékenység után meghalt. *Mályi István* Szamosújvárott, majd Kolozsvárott folytatott orvosi gyakorlatot, az erdélyi orvostársadalom életében kimagasló szerepe volt.

2.

Kolozsvárott a Karolina Országos Közkórház bevonásával a feloszlott jezsuita rend által vezetett főiskola helyében egyéb karok mellett 1775-ben Orvos-Sebészeti Felsőfokú Tanintézet létesült, amely 1872-ben Ferencz József Tudományegyetem néven az egyetem orvostudományi fakultásaként olvadt be a Studium Generaleba. *Danczkai Pattantytus Ábrahám Adeodát* volt a kolozsvári Orvos-Sebészeti Tanintézet első örmény professzora, *Bem* hadseregében betöltött sebészi tevékenysége miatt 1851-ben elbocsátották állásából, amit — a pesti egyetem orvostanáraitól eltérően — később sem kapott vissza.

Pattantytus Ábrahám Adeodát apja Szamosújvárott volt rendőrfőkapitány. Iskoláit Kolozsvárott végezte. Bécsben tanult *Balassa Jánossal* együtt, akivel később is baráti viszonyban maradt. Orvosi diplomájának megszerzése után a brünni közkórházban sebészkedik. Ott is nősült meg. 1846. január 31-én nevezik ki „a különös elméleti sebészet és a sebészeti gyógygyakorlat” rendes tanárává a kolozsvári orvos-sebészeti tanintézethez. *Ábrahám Adeodát* kitűnő sebész és humánus orvos. A szabadságharc idején *Bem* erdélyi hadseregének vezető sebésze, a segesvári csatában *Bem* egyik sebesült ujját ő amputálja a csatatéren. A világsi fegyverletételnél hadifogságba kerül és a nagyszabeni kaszárnya börtönében tölt hosszabb időt. 1851-ben tanszékéről eltávolítják, a helyére pályázat nélkül, a tanári kar javaslatának figyelembe nem vételével *Nagel Emil* császári katonaeorvost nevezik ki, aki a kiegyezésig itt működik. *Ábrahám Adeodát* 1865-ben bekövetkezett haláláig Érsemlényben folytat orvosi gyakorlatot. Második házasságából született fia, *Béla*, szintén az orvosi hivatást választotta és Máramaroszigeten működött katonaeorvosként. Orvostörténetünk ismeri a *Pattantytus Ábrahám* család más orvostagját is: *Márton* (1857—1932) az illavai állami fegyintézetnek volt a fogházorvosa. A *Danczkai Pattantytus Ábrahám* család fiatalabb tagjai mérnökök lettek. Egyikük, *Pattantytus Ab-*

rahám Géza a Budapesti Műszaki Egyetemnek volt Kossuth-díjjal kitüntetett, nagy tekintélynek örvendő gépész professzora, a Magyar Tudományos Akadémiának is tagja volt. Az ő fia is mérnök.

3.

1849-ben kezdte meg a kolozsvári orvos-sebészeti tanintézetben oktató tevékenységét *Verzár György*. Kezdetben *Csikszeredai Szabó József* professzort helyettesítve a bonctant és a szülészeti tanítja, majd *Bruszt Elek* professzor nyugdíjazása után az állatgyógyászatot, a törvényszéki orvostant és a „tetszhaláltant” is. 1854. április 6-án typhus abdominalisban hunyt el.

Az Orvos-Sebészeti Tanintézetnek, majd az egyetem orvostudományi fakultásának is tanára volt az örmény *Czifra Ferenc*, akit 1860. március 16-án neveztek ki a leíró és sebészeti bonctan rendes tanárává. Bécsben és Pesten tanult. Kinevezésekor sajnálattal állapítja meg, hogy az oktatást elősegítő anatómiai készítmények teljesen hiányoznak. Rövid néhány év alatt megteremtette az anatómiai múzeumot és ezzel ő lett az orvosi múzeológia magyarországi megteremtője. 1868-ban 400 forint jutalomban részesíti a közoktatásügyi minisztérium elsősorban a múzeum létrehozásáért és megbízzák a tájbonctan tanításával, majd 800 forint utazási költséget biztosítanak számára, hogy külföldön tanulmányozhassa az orvosi múzeológiát. Ő lett a kolozsvári egyetem első anatómus professzora.

További jelentős örmény származású orvosok és gyógyszerészek Kolozsvárott: *Ákoncz Károly* a kolozsvári egyetemen lett magántanár. *Mályi István* neves kolozsvári orvos bár ismételt eredménytelenül pályázott professzúrára, a tanári karral igen bensőséges kapcsolatban állott. 1872-ben a kolerajárvány leküzdésében vezető szerepet játszott, eredményesen szervezte meg a járvány elleni védekezést. *Jakabházy Zsigmond* már az egyetem keretében fejlesztette ki a gyógyszerészképzést, létrehozta az egyetemi gyógyszerertárat és ösztönözte a gyógyszerészek társadalmi és anyagi elismerését. *Kopár Gerő* az egyetem fogász professzoraként töltött be fontos szerepet az erdélyi orvostudományban és szakorvos-továbbképzésben.

4.

A pesti egyetem első örmény származású orvosprofesszora *Csausz Márton* (1797—1860) volt. Felsőbányai szegény örmény kereskedőcsaládból származott. A pesti egyetemen végezte orvosi tanulmányait, 1820-ban avatták doktorrá. 1823-ban megpályázza a sebészek részére rendszeresített elméleti orvostan tanszékét, amelyet azonban *Bugát Pál* nyert el. *Csausz Márton* széles körű és előkelő belgyógyászati gyakorlatot folytat. 1834-ben kinevezik a pesti egyetem orvostudományi karán a leíró bonctan professzorává. Intézete a kinevezésekor teljesen elhanyagolt. A praxisából igen nagy jövedelme volt, ebből szerezte be intézetének felszerelését, oktatási anyagát. *Hyrtl* kitűnő anatómia könyvét magyar nyelvre átdolgozta és jelentős anyagi támogatással kiadatta.

1848-ban *Eötvös József* kultuszminiszter *Csausz Márton*t nevezte ki a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz az orvosképzés és az orvosegyetem ügyeinek intézésére és egyben az egyetem alelnökévé is kinevezte. 1849. február 1-én *Csausz* ezen állásairól lemondott. A szabadságharc leverése után ő képviseli a megbékülést. Így nem meglepő, hogy amikor *Thun Leo* császári kultuszminiszter a pesti egyetem orvostudományi karának kérdéseiről tárgyalt, a kormány megbízottja *Vilozsil* professor mellett *Csausz Márton*t rendelte magához. *Csausz* érdeme, hogy közbenjárta a politikai okokból elítélt és állásuktól megfosztott pesti egyetemi tanárok szabadon bocsátása és visszahelyezése érdekében. Szerepe van *Balassa*, *Markusovszky*, *Lumniczer* szabadon bocsátásában és újbóli funkcióba helyezésében. Nyugdíjazásakor, 1860. szeptember 14-én halt meg. 35 000 forintot kitevő magánvagyonát diákjótékonyági célokra, könyvtárát a pesti egyetem orvostudományi karának hagyományozta.

A budapesti egyetem orvostudományi karán folytatta gyógyszerhatástani kutatásait az erzsébetvárosi eredetű örmény származású *Issekutz Béla* professor. Előbb a kolozsvári, majd a szegedi, végül a budapesti egyetemen gyógyszeratan professzorként eredményesen járult hozzá a magyar gyógyszeripar tudományos megalapozásához és világszerte elismert fejlődéséhez. Kutatásaiért Kossuth-díjban részesült, a Magyar Tudományos Akadémiának rendes tagja.

Erzsébetvárosban született a magyar város-egészségügy megalapítója, az örmény származású *Patrubány Gergely* (1830–1891). A pesti egyetemen tanult, 1856-ban szerzi meg orvostudori képesítését. 1857-ben nyeri el a sebész és szülésmesteri okle-

velet. Bécsben képezi magát tovább. 1858 őszén Budapesten kezd orvosi gyakorlatot. 1862-től a Budapesti Királyi Orvosegyesület titkára. 1863-ban a himlőoltás tárgyköréből egyetemi magántanárrá habilitálják. Kinevezik az Országos Oltóanyag Intézet igazgatójává, amely feladatkört tíz éven át tölti be. 1863-ban *Virchow* sejtteóriáját magyar nyelvre fordítja. 1867–69-ben typhuskórházat vezet és így a gyakorlatban is mindjobban megismeri a járványos betegségeknek nemcsak a klinikumát, hanem megelőzésük elveit és a gyakorlati teendőket is. 1869-ben országgyűlési képviselővé választják. 1868-ban az Országos Közegészségügyi Tanács tagja lesz.

1873, 1879 és 1885-ben, azaz három alkalommal hat-hat, azaz összesen 18 évre Budapest tiszti főorvosává választották. Működésének ideje alatt fejlődött Budapest világvárossá. Munkássága kiterjedt a fejlődő nagyváros szinte minden közegészségügyi problémájára. A talaj és a levegő szennyeződésének csökkentése, az ivóvízellátás, a szemétszállítás stb. olyan feladatok, amelyek tekintetében az egyik vagy éppen a legelső lépést *Patrubány Gergely* tiszti főorvossága alatt tette meg a budapesti közegészségügy. Az 1881-ben kitört typhusjárvány idején járványkórházat létesített, amelyből később a László-kórház fejlődött ki. *Patrubány* egyébként örménynek vallotta magát, a fia, *Patrubány Lukács*, örmény nyelvész lett és az örmény filológiát oktatta a Budapesti Tudományegyetem bölcsészettudományi karán.

A háromszáz éve Erdélybe vándorolt örmény-ség számos nagy orvost adott országunknak, e róluk szóló megemlékezést a jubileum teszi aktuálissá.

Bugyi Balázs dr.

EUNOCTIN tabletta

ÖSSZETÉTEL: 1 tabletta 10 mg nitrazepam-ot tartalmaz.

HATÁS: A limbicus rendszerben, elsősorban a hippocampuson át ható altató, amely ezen központi idegrendszeri functionális központok ingerküszöbét emelve akadályozza az élettani alvást gátló emotionalis ingerek érvényre jutását, így elősegíti a fiziológiai alvást. Elaltató hatása 30–50 perccel az orális adagolás után fejlődik ki és 6–8 óráig tart. A polysynapticus gerincvelői reflexek gátlása útján izomrelaxáns hatást is kifejt. A harántcsíkolt izmok tónusos-clonusos görcsét oldja, anticonvulsiv hatása is van.

JAVALLATOK: Különböző eredetű alvászavarok, álmatlanság. Izomtónus-fokozódással járó organicus neurológiai megbetegedések. Fokozott psychés feszültséggel, szorongással járó pszichiátriai kórképek, fekvőbeteg-gyógyintézeti kiegészítő kezelésére.

ELLENJAVALLAT: Myasthenia gravisban az Eunoctin tabletta alkalmazása ellenjavallt.

ADAGOLÁS: Felnőtteknek este $\frac{1}{2}$ –1 tabletta (5–10 mg), idős, legyengült egyéneknek $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{2}$ tabletta (2,5–5 mg), csecsemőknek és gyermekeknek 0,25 mg/kg. Az organicus neurológiai és pszichiátriai kórképekben alkalmazott dózist esetenként kell meghatározni.

FIGYELMEZTETÉS: Az Eunoctin hatását az alkohol potenciálja, ezért az Eunoctin-kúra során az alkoholfogyasztást kerülni kell. Más, központi idegrendszerre ható szerekhez hasonlóan a teresség első harmadában az Eunoctin tabletta alkalmazása nem ajánlatos.

Eunoctin bevétele után 10–12 óráig gépkocsit vezetni, magasban, veszélyes munkahelyen dolgozni nem lehet.

Társadalombiztosítás terhére szabadon rendelhető.

CSOMAGOLÁS: 10 tabletta 11,90 Ft

200 tabletta 200,- Ft

Kőbányai Gyógyszerárugyár, Budapest X.